

Luröbladet

2025

**Norra Hökön
Lurö skärgård - 50 års minnen
Hyllning till Lurö och Luröföreningen
Våtmarker vid Vänerns stränder växer igen**

Pris 20 kr

Innehållsförteckning

sida

3. Kallelse till årsmöte/
inbjudan till arbetshelg

4. Gammal ordförande gör come-
back

6. Verksamhetsberättelse
föreningen 2024

8. Verksamhetsberättelse
Bärön 2024

12. Fågelinventering 2024

18. Norra Hökön

21. Äldre foton från Norra Hökön

22. För 50 år sedan...

24. Smånotiser

26. Spännande uppgifter
upplagda på Forsök

28. Smånotiser

30. Hyllning till Lurö och
Luröföreningen

32. Våtmarker vid Vänerens
stränder växer igen –
störningar i strandmiljön
behövs!

37. Värmlands Museum och Lurö
under 2024

38. Lurö skärgård
– 50 års minnen

40. Glöm inte medlems-
avgiften

Foto: framsida Hans Kongbäck, Norra Hökön
baksida Bengt Brunsell, Norra Hökön år 1975

Kallelse till årsmöte/inbjudan arbetshelg

11-13
april

Vårens arbetshelg och årsmöte går av stapeln redan under helgen **11-13 april**. Båtarna avgår på fredagen kl. 17.00 från Spiken i söder och Ekenäs i norr. På kvällen blir det knytmiddag där föreningsmedlemmarna tar med sig något gott som vi dukar upp till en fantastisk buffé.

Efter frukosten på lördag börjar våra arbetsuppgifter. På lördagskvällen blir det först årsmöte och sedan bjuder föreningen på middag. Efter frukost på söndag avslutar vi de arbetsuppgifter som inte hanns med dagen innan. Till söndagens lunch blir det rester från helgens alla läckerheter. Därefter går båtarna hem runt kl. 15.00.

Glöm inte lakan, handduk, kläder för alla väder, något till knytmiddagen fredag, lunchpaket till lördag och dessutom frukost för lördag och söndag. **Ring eller maila Sune senast 6 april** om du vill med. Det finns ett **max antal** så boka i tid. Berätta från vilken sida av Väneren du kommer och om du önskar specialkost eller har med husdjur. Mobil 0767 649440 eller westerberg.sune@gmail.com.

10
maj

Arbetsdag i Millesvik 10 maj

Lördagen den **10 maj** åker föreningen till Millesviks skärgård för arbetsdag. Det kommer att bli stopp på Bärön för arbete där. Vi träffas på ICA-Näras parkering i Säffle klockan 9.30 för samäkning till Millesvik. Runt 10 tar vi föreningsbåten ut mot Bärön. Ta med Dig oömma kläder och matsäck. Arbetshandskar och material finns på plats. Hör av dig till henrikahlgren@hotmail.com eller 0730 559757 om du vill delta eller vill ha mer information.

Extra arbetsdagar

på Lurö för att bl.a. färdigställa spången i Marsundet sker 3 och 31 maj. Anmälan till Johannes på 0708 869249.

17-19
oktober

Höstens arbetshelg

inträffar **17-19 oktober** och båtarna går kl. 17.00 på fredagen för att hinna fram före mörkrets inbrott. Skriv in datumet redan nu i kalendern och meddela Sune senast 12 oktober om du kommer. Det finns ett begränsat antal plater på båtar och i boenden så meddela Sune i god tid för att vara säker på att kunna delta på arbetshelgen.

GDPR

I samband med att du betalar årets medlemsavgift godkänner du samtidigt att föreningen lagrar dina personuppgifter såsom namn, adress, telefonnummer, e-mail och när du blev/blir medlem. Mer information om föreningens policy finns på vår hemsida.

www.lurönok.se

QR-kod till vår hemsida

Gammal ordförande gör comeback

Hej Alla Luröälskare!

I föreningens stadgar står det – ”Luröskärgårdens Natur- och Kulturförening verkar för att de natur-, kultur- och livsvärden som är förknippade med Lurö och Millesviks skärgårdar förs vidare till kommande generationer.”

Lite svepande ord men som fortfarande efter 37 år känns lika aktuella och viktiga. Stort TACK till ALLA medlemmar som genom ert stöd och engagemang i smått och stort bär föreningens vision framåt. Bra jobbat!

Min kärlek till Lurö är inte på något vis objektiv, präglad som jag är av ”barndomslandets” lycka, liv och rörelse. Senare en ständig längtan tillbaks, tillbaks hem. Under 1960–70-talen rädde verkligen ”aftonstämning”. Allt gjordes för sista gången. Den sista kon slaktades, höns-husen tystnade och den siste hästen avlivades. Den odlade och betade marken växte igen. De åretruntboende flyttade, lamporna släcktes i husen och stigarna blev smalare och smalare. På 1980-talet var det bara fiskaren Ragnar på Bruket och mina föräldrar, fyrvaktarparet på Stångudden som året runt levde sina liv på Lurö. Det var sorgligt men kanske väcktes också drömmar till att vilja vända och öppna upp.

1983 fick vi reda på att huset Ormedalen var till salu. Vi gick dit, träffade ägarna,

drack kaffe och gjorde i stort sett upp affären. Vi fick en egen fast punkt på Lurö. Huset var i ett bedrövligt skick och efter 40 år pågår renoveringen fortfarande... Lennart och jag var god vän med en av fiskodlingens pionjärer Rune, han blev vår mentor i drömmen att hitta en möjlighet att vistas och försörja oss på Lurö. Vi sökte en plats, tillräckligt djupt och vindskyddad för att odla regnbågslax i kassar. Mellan Lurö och Munkstakarna bedömde vi att det skulle gå. Köpte små fiskar, matade och vårdade dem i ett till tre år, slaktade och sålde, färska eller förädlade. Jag hade just avslutat en designutbildning och tänkte att frilansa parallellt borde gå. Summering – I dryga tio år var det hårt arbete, stora risker och osäkra inkomster – men vi sa ofta ”vi har i alla fall vacker utsikt från arbetsplatsen”

När jag nu blickar tillbaka måste Pontus Örtendahl nämnas, han var visionären, ”stenen” som skapade ringarna på vattnet. Tanken på en förening kom och den bildades 1987. Vi fick ett forum där flera tillsammans kunde verka för att vända ”aftonstämningen”. Föreningen kunde söka ekonomiskt stöd och samarbetspartners. De första åren valdes jag till ordförande. I början var vi få medlemmar men med stort engagemang, vi stängslade, tog ut betesdjur, slåttrade och arrangerade musikkvällar, det gav hopp och gemenskap och

med tiden blev vi fler och fler.

Från 1990 och framåt skapas det mycket nytt, också utanför föreningen. Lurö får mer liv och framtidshopp. Familjen Westerbergs bosätter sig på Stenstaka 1991 och det sjuder av positiva aktiviteter där. Men det är deras berättelse, en berättelse jag gärna skulle läsa.

Arkeologiska utgrävningar pågår och pågår under åren. Det sätter verkligen Lurö på historiekartan, känns som att Lurö är den allra viktigaste platsen i hela vidsträckt trakten...

Även familjen Örnvald satsar på utökad verksamhet på Lurö med båttransporter, servering och ett litet gårdsmuseum. Längre fram på 2000-talet är det Ann-Marie, Gunnar, Angelica och Håkan som tar över rodret på Stenstaka och styr framåt, men det är deras berättelse.

Föreningen har över tid på flera områden i Lurö- och Millesviks skärgårdar lyckats vända utvecklingen, öppna upp och skapat nytt livsrum för artrik flora, rara insekter och även extra livsvärden för människor. Natur och kultur förmedlas, stigarna på öarna blir bredare och bredare. Det ger framtidshopp. När det här bladet kommer till oss är det en ny vår, med nya möjligheter, att tillsammans föra positiva livsvärden vidare till kommande generationer.

Välkommen ut i skärgårdarna!
Följ dina fötters lust, hitta dig Din plats,
hämta kraft och njut en stund!

Tack för ordet!

Kicki Rask

Verksamhetsberättelse 2024

Under vintern skrivs texter och Henrik sammanställer årets Luröblad, som skickas ut till medlemmarna i mars/april.

Föreningens foto- och informationsutställning visas på Naturum Mariebergsskogen i Karlstad under våren. Martin håller ett uppskattat anförande där. Efter Naturum visas utställningen på Sund i Säffle den 25-26 maj.

Vårens arbetshelg och årsmöte inföll 19-21 april. På fredagen gick föreningsmedlemmarnas båtar från Spiken i söder och Ekenäs i norr med sikte på Lurö. Väl framme inackorderades vi på vandrarhemmet eller i egna båtar och en härlig knyttmiddag dukades upp.

Lördagen började med att en båt gick till Vithall för att vårstada stugan. Båten fortsatte sedan till Norra Hökön, där vassen slogs med den nyservade vassbåten, och sly togs bort med motorsåg och röjsåg. Övriga medlemmar vårstade på Lurö, rensade stigar och toaletter, och bytte ut den dåliga ytterpanelen på Drängstugan, som sedan målades faluröd. Föreningen tog även ner träd kring kyrkruinen på uppdrag av länsstyrelsen.

Föreningens båt "Blåbäret" sjösattes och servades av Leif inför nästa arbetsdag på Bärön. Efter en produktiv dag var det skönt med bastu, kallbad och en god middag i gemenskap med nya och gamla lurövänner.

Söndagen inleddes med årsmöte där Kicki valdes till ny ordförande för ett år. Efter mötet sjösattes linfärjan vid Korsön och fick nya skyltar för handhavande. Vi sträckte även upp staketet vid Stenstaka och slutförde de arbetsuppgifter som inte hanns med på lördagen. Efter lunch åkte de drygt 40 medlemmarna åter mot fastlandet i solsken.

Under sommaren målades Drängstugan färdig med rödfärg av Gunnar. Sune och Johannes engagerade sig särskilt för Stora Hökön och slog vassen och strandvegetationen i Lillebohamn under tre dagar i vecka 29. De planerar också en flytbrygga på Norra Hökön, den renoveras på Kållandsö innan den bogseras ut och förtöjs provisoriskt.

Henrik tog fram underlag för nya historieskyltar för Norra Hökön och Gunnarholmen, som tillverkades och monterades under hösten. Kostnaden täcktes av länsstyrelsen.

Båten "Blåbäret" behövde extra omvårdnad, och Leif lagade den så att den kan användas. Föreningens fyr Lilla Bratten fick ett nytt bord så att man kan stanna till och sitta där.

Under höstens arbetshelg, 18-20 oktober, samlades ett 40-tal medlemmar för att arbeta med olika projekt, umgås och hålla föreningsmöte. På grund av "båtbrist" i föreningen anlätade vi Örnvalds för transport från Ekenäs, och Sunes Littorina tog oss till Kållandsö. Håkan och Angelica på Lurö Gästhärbärke lät oss bo där mot att vi hjälpte till med arbeten. Tack för det! På fredagskvällen hade vi en gemensam knyttmåltid, med mycket mat, prat och trevlig gemenskap.

Fokus under helgen låg på landskapsvård. På lördagen delades vi upp i grupper för att röja och elda på tre områden: Ön Mathall, Korsöleden och i albeståndet vid Stenstaka. Mycket togs bort och eldhärdarna gjorde en positiv skillnad.

Vårens och sommarens underhåll av Drängstugan fortsatte under hösten, bland annat med fönsterrenovering. Efter arbetet bastade vi, umgicks och åt en god gemensam middag, tack till matgruppen! Arkeologen Hans Olsson från Värmlands

Museum höll ett intressant föredrag om de senaste rönen kring utgrävningarna på Lurö.

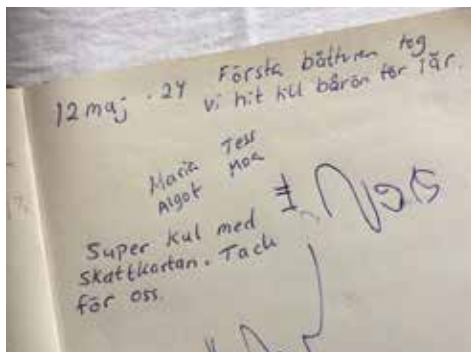
På söndagen fortsatte arbetet i albeståndet. Några röjde sly vid tegelbruksängen, medan andra tog upp Linfärgan och Vassbåten. På Stenstaka röjdes enslinjen och mindre sly togs bort. Ett föreningsmöte hölls där arbetsgrupperna informerade om vad som var på gång samt om ekonomi och beviljade bidrag. Vi diskuterade också hur föreningen ska hantera ökade kostnader för transporter vid framtida arbetshelger, då färre medlemmar har egna båtar som kan ta med andra till Lurö.

Under hösten fortsatte medlemmar att röja sly på udden vid Stenstaka. Alar som fällt under arbetshelgen, och som var bra till ved, kördes fram till bastuflotten. Trasiga fönster från Drängstugan fraktades till Säffle för vinterrenovering.

Styrelsen har haft elva välbesökta digitala möten under året, där föreningsfrågor har diskuterats. Vi har också sökt ekonomiska bidrag, och ett beviljades för att bygga en ny förbättrad spång vid Marsundet. Det är ett stort projekt som ska påbörjas under vårens arbetshelg.

Verksamhetsberättelse Bärön 2024

Under verksamhetsåret 2024 hade föreningen totalt tolv arbetsdagar på Bärön i Millesvik skärgård. Även andra öar i närheten har fått besök för byggnadsvård samt slyröjning.

I Bärötorpet finns en gästbok där besökare kan skriva en rad om sitt besök. Flera uppskattar skattjakten och boende i närområdet brukar göra en visit årligen för att se vad som är nytt sedan de var där senaste gången. Ett besök på våren är något extra; försök passa in blåsippe-, vitsippe- eller gullviveblomningen när marken kring torpet byter färg mellan blå, vit och därefter gul. På våren och hösten besöks även bryggan av sportfiskare för en lunch som ofta grillas.

13 januari

Första arbetsdagen på Bärön gjordes till fots då isen fortfarande låg tjock på Väneren. Vi antrades ön från norr och med oss hade vi bl.a. dukar och lakan m.m. som tvättats. Andra ting som det fanns plats med i ryggsäcken var trimmersnöre till röjsågen. Lunchen värmdes på gasolspisen i köket och intogs med ytterkläderna på. Därefter gick vi mot bryggan i söder och traskade hem över isen.

5 april

Även om det fortfarande fanns snö så hade isen smält så att korsa Bärösundet med SUP-bräda var inga problem denna lugna dag. På brädan fanns även virke som en medlem donerat för att bygga klart vedlärren nere vid bryggan. Bygget blev klart så nu kan fiskare lämna sin ved på ett bättre sätt. En av bojarna vid bryggan hade lossat och den bärgades från stranden en bit bort. Vi rensade även stigarna från grenar m.m. som fallit under vintern.

27 april

Föreningsbåten avgick från Ekenäs fylld med bra att ha saker. Efter några mindre ofrivilliga stopp antrades Bärön. En skylt hade slagits sönder av ett vindfälle så den fixades, det gjordes även humlestören som ramlat. Pelargoner sattes åter i fönstren och huset började städas. Skattkistorna fylldes med godisskatter så att skattkartorna är redo. Före hemfärd sågades flera träd bort från stigen mellan bryggan och stugan.

4 maj

Under denna vackra ”sommardag” planterades ett nytt fruktträd, Värmlands landskapsapel; Stenbocken på Bärön. I trädgården finns en rad gamla fruktträd men det är nu dags att förnygra beståndet. Andra uppgifter som blev gjorda under dagen var, gräsklippning, montering av en bryggstege, rensning av stigar från grenar och träd med motorsåg samt grenyxa. Stugan slutstädades och precis när det var klart så kom det besökare som ville titta in.

15 maj

Sommardagarna fortlöper och idag var det dags för att vattna det nyplanterade äppleträdet, klippa gräset i trädgården och röja de sista stigarna på nerfallna träd. En del städattranjer som fattats togs med till ön. Det blev även premiär för att använda badstegen på bryggan. Det fungerade utmärkt att ta sig upp ur vattnet. Före hemfärd gjordes ett strandhugg på Lilla Kräckningen.

23 maj

Denna dag transporterades två nya rastbord som köpts i norra delen av Årjäng till Bärön. Det ena rastbordet monterades i närheten av bryggan och det andra bordet vid sandstranden på den norra sidan. Vi fick köra två gånger eftersom de var så tunga. Vi hann även med att fixa lite i stugan, klippa gräset i trädgården och vattna äppleträdet som klarat sig bra i torkan. Nu hoppas vi bara att rastborden blir väl använda av årets Bäröbesökare.

1 juni

Vid Sandön startade segelturen för Katrin och Tobbe. Marschfarten låg på runt 0,5 knop men efter några timmar angjordes bryggan på Bärön. Väl på ön klipptes gräset i trädgården och äppleträdet vattnades. Därefter seglade de vidare till Hällekraggen för övernattnig för att åter segla tillbaka till Sandön i ungefär samma fart som de tog sig till Millesviks skärgård i strålande solsken.

2 juli

Arbetsdagen innehöll trädgårdsarbete med gräsklippning med både röjsåg och gräsklippare. Äppleträdet vattnades. Skattkistorna fylldes på med godisskatter så att barn och unga kan prova på skattkartorna. Den nya stosen till vedspisen installerades. Före hemfärd blev förankringsbojen monterad med ny kätting som Gunnar fixat. För detta arbete behövdes ett längre dopp men det var okej temp..

23 juli

Inga-Lena, Leif och Sune åkte denna soliga dag till Bärön för arbetsdag. Väl på ön klipptes gräset i trädgården med gräsklipparen, humlestören som var på svaj stöttades upp och äppleträdet vattnades. Nere vid byggan röjdes sly vid vattnet för att få sikt vid det nya rastbordet vilket blev ett jättelyft. Även stigarna trampades upp runt ön, då det blev en promenad till Björnberget utefter hasselstigen.

26 juli

Tidig avfärd gjordes för att slippa eftermiddagsregnet som var på väg. På Bärön klipptes andra delar av gräsmattan och skattkistorna inventerades; bara ett fåtal godisar kvar. Ett loppisfynd till trälåda togs även med och kommer användas till broschyrställ framöver i huset. Även lite arbete gjordes nere vid bryggan då en kätting till en boj kapades i rätt längd och ett shackel byttes till rostfritt.

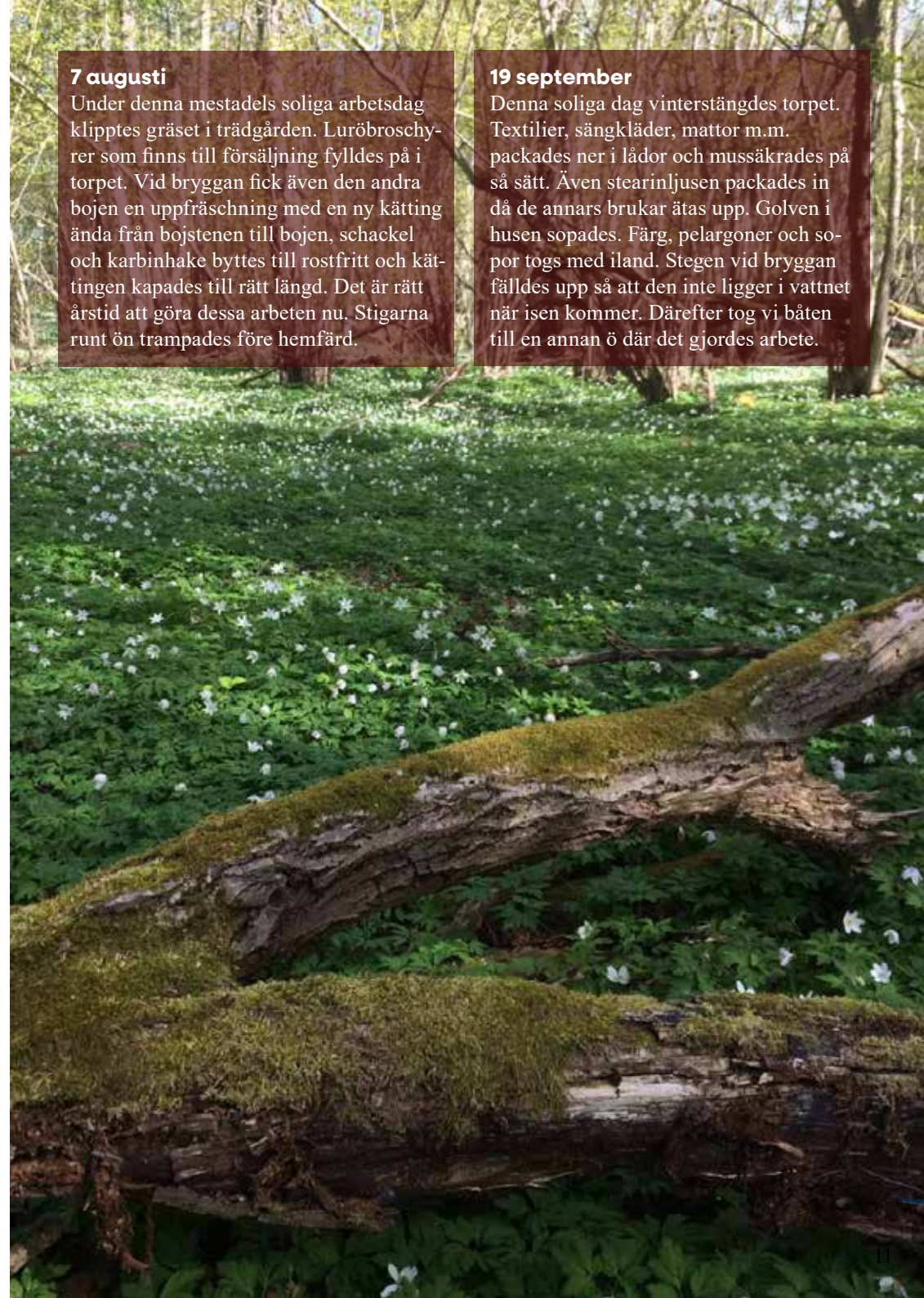

7 augusti

Under denna mestadels soliga arbetsdag klipptes gräset i trädgården. Luröbroshyrer som finns till försäljning fylldes på i torpet. Vid bryggan fick även den andra bojen en uppfräschning med en ny kätting ända från bojstenen till bojen, schackel och karbinhake byttes till rostfritt och kättingen kapades till rätt längd. Det är rätt årstid att göra dessa arbeten nu. Stigarna runt ön trampades före hemfärd.

19 september

Denna soliga dag vinterstängdes torpet. Textilier, sängkläder, mattor m.m. packades ner i lådor och mussäkrades på så sätt. Även stearinljusen packades in då de annars brukar ätas upp. Golven i husen sopades. Färg, pelargoner och sopor togs med iland. Stegen vid bryggan fälldes upp så att den inte ligger i vattnet när isen kommer. Därefter tog vi båten till en annan ö där det gjordes arbete.

Fågelinventering 2024

Hans Kongbäck

För 31:a året i rad inventerades Vänerns ca 700 fågelskår. Liksom tidigare år har jag hand om Lurö- och Millesviks skärgårdar. Jag och Martin Sandmark med sin snabbgående båt assisterad av Anke von Belino och Johannes Henström. Inventeringsperioden ligger mellan 8 till 18 juni, detta för att få med så många häckande sjöfågelarter som möjligt med ägg eller ungar. Inventeringen tar oftast 4-6 dagar. Fokus på inventeringen ligger på måsfågelskolonierna som i sin tur är ett skydd för änder, vadare och storlom.

Blåst och regn inföll under perioden, men vi hade turen att få dagar där vi kunde genomföra inventeringen. Kallt och regnigt väder kan göra att ägg kallnar och att små ungar fryser ihjäl.

Roskarlen som varit borta från Vänern ett par år kom starkt tillbaka 2023 med tre häckande par. Läget såg dystert ut inför avslutningen av inventeringen. Ett skär återstod, nämligen det avlägsna gabbroskäret Skarven, beläget långt ute i Dalbosjön. Några måsar och trutar lyfte när vi närmade oss skäret som för övrigt tycktes tomt. Där stod den som så ofta högst upp på den norra delen av skäret. En roskarl! Den lämnade inte skäret vilket tydde på

häckning. Det troligen enda häckande paret i Vänern 2024.

Skarven minskade i Vänern till 1382 bon vilket är den lägsta siffran sedan minskningen började för femton år sedan. I Lurö – Millesviksområdet häckade inte någon skarv. Ett tomt bo utan spår av häckning påträffades i Lurö skärgård.

Fjorton revir av skrانتärna noterades i Vänern, ett par mer än 2023, en liten ökning. Dock häckade endast ett par i Lurö – Millesviksområdet till skillnad från 2023 då två par häckade här.

Ett antal örnsobservationer gjordes 2024 och under inventeringens gång. Uppskattningsvis häckar liksom tidigare minst sex par i inventeringsområdet. Det dystra häckningsresultatet för fiskgjuse i Millesviks skärgård med endast ett häckande par 2023 ljusnade något 2024 då tre häckningar konstaterades. I Lurö skärgård minskade antalet häckningar från sex 2023 till fyra.

För andra gången under de år inventeringen genomförts påträffades häckande dvärgmåsar i Lurö skärgård. Fyra par noterades. En överraskning väntade oss i grundskärgården väster om Aspholmen. Ett par sångsvanar stod på ett mindre skär. Paret lämnade inte skäret, vilket vi tolkade som ett häckningsbeteende. Det finns inte några tidigare noteringar om häckning av sångsvan i vårt inventerings-

område. Här följer en sammanställning av inventeringsresultatet från 2024 för hela Vänern gjord av Jan Rees på länsstyrelsen. För fler detaljer kan du gå in på Vänerns Vattenvårdsförbunds hemsida under Publikationer.

Varje år inventerar en skara ornitologer och båtförare Vänerns skärgårdar för att i första hand följa populationerna av kolonihäckande måsfåglar (trutar, måsar och tärnor), men eftersom alla fåglar som påträffas på fågelskären noteras bidrar inventeringen även till uppföljning av många andra arter. Inventeringen har genomförts årligen sedan 1994 och alltid under perioden 8–18 juni för att fånga upp så många som möjligt av de häckande arterna. Långsiktiga trender för ett flertal rödlistade och EU-listade arter kan beräknas för populationerna på Vänerns fågelskår.

Vänerns vattenstånd var ovanligt högt under inventeringsperioden 2024, åtminstone jämfört med de senaste åren, vilket innebar att en del lokaler inte var lämpliga för häckning. Efter fjolårets mycket låga siffror för flera av de kolonihäckande måsfåglarna, vände kurvan kraftigt uppåt för fiskmåsar och silltrut, samt i mindre utsträckning även för skrattmåsar. Gråtruten, som minskat kraftigt under lång tid ökade oväntat mycket, medan havstruten fortsätter att minska. Fisktärnan ökade något, medan silvertärnan gick motsatt väg och minskade. Dvärgmåsen mins-

kade också något efter de senaste årens höga noteringar, medan skrانتärnan ökade med ett revir. Antalet storskarvar var betydligt lägre än de senaste åren och 1 382 bon noterades.

Resultat

Sammanlagt noterades 25 434 trutar, måsar och tärnor på Vänerns fågelskår 2024, vilket är en rätt kraftig ökning jämfört med fjolårets mycket låga 21 418 revirhävdande individer, men fortfarande lågt i ett längre tidsperspektiv. Lejonparten utgörs av de fyra vanligaste arterna fiskmåsar, fisktärna, gråtrut och skrattmåsar.

Fågelarter som är rödlistade i Sverige och/eller listade i Fågeldirektivets bilaga 1 är av särskilt intresse att följa upp inom miljöövervakningen. I Artdatabankens senaste rödlista från 2020 är de flesta måsar och trutar numera rödlistade på grund av att de uppvisar minskande trender nationellt. Klassificeringen indikeras vid respektive art där NT betyder Nära hotad, VU betyder Sårbar och EN betyder Starkt hotad. Om arten är upptagen på Fågeldirektivets bilaga 1 indikeras det med FD.

Dvärgmåsar FD

Dvärgmåsen är känd för att flytta runt mellan olika områden och det blev särskilt tydligt i år. Det höga vattenståndet gjorde att en holme i Inre Kilsviken, den så kallade Edsön, blev omgiven av vatten och var lämplig som häckningsplats. Här noterades 45 dvärgmåsar, varav 40 var

ruvande under inventeringen. Tyvärr sjönk vattenståndet lite för mycket och kolonin plundrades, förmodligen av räv, under andra halvan av juni. I andra delar av Vätern påträffades 29 revirhävande fåglar så summan för hela sjön blev således 74 individer. Det är något lägre än de senaste två åren men visar på en stabil population i Vätern. Fyra revirhävande dvärgmåsar noterades i Lurö skärgård, vilket är intressant, det är inte så ofta arten registreras som häckande i denna skärgård.

Skrattmå NT

Skrattmåsen ökade något efter fjolårets låga notering men 4 063 revirhävande individer är ändå en av de lägsta siffrorna under hela inventeringsperioden. Långtidstrenden saknar riktning men för den senaste tioårsperioden finns en svagt signifikant minskning. Det saknas numera stora skrattmåskolonier i Vätern, årets största innehöll endast 310 fåglar.

Fiskmå NT

Fiskmåsen minskade katastrofalt 2023 men under årets inventering kom arten tillbaka och noterades med 9 591 revirhävande individer. Det innebär att fjolårets låga resultat kanske berodde på att fåglarna av någon anledning inte skred till häckning och därmed inte avspeglade en reell minskning av populationen. Årets resultat är ungefär som det har varit under de senaste tio åren, men klart lägre än tidigare under inventeringspe-

rioden. Fiskmåsen är alltid mer talrik i Dalbosjön och den största kolonin med 490 individer fanns på ett skär utanför Mellerud.

Silltrut

Efter fjolårets mycket låga siffra på 146 revirhävande fåglar noterades glädjande nog inte mindre än 294 silltrutar 2024, en relativt hög siffra sett till det senaste decenniet. Trenden för arten är tydligt positiv över hela inventeringsperioden, men saknar riktning över det senaste decenniet. Silltruten är som mest talrik i södra och mellersta Dalbosjön och den största kolonin fanns precis som vanligt på Kräklingarna i Dalsland (60 ex.).

Gråtrut VU

Siffran över revirhävande gråtrutar vände uppåt förvånansvärt kraftigt under årets inventering och landade på 4 609 fåglar, nästan precis tusen individer fler än i fjol. Den stadiga utförsbacken som tidigare noterats för arten avbröts alltså men det återstår att se om det var tillfälligt eller om detta är början på en ny och stabilare tid för gråtruten.

Havstrut VU

Havstruten fortsätter minska och 418 revirhävande fåglar är återigen en ny lägsta siffra för hela inventeringsperioden 1994–2024. Kräklingarna i Dalsland fortsätter att vara ett av artens starka fästen, 30 individer noterades här.

Skräntärna NT, FD

Skräntärnan noterades med 14 revir, ett mer än 2023, vilket innebär att ökningen fortsätter men i lite lägre tempo. Flera av lokalerna är desamma år efter år men det finns även fåglar som slår sig ner på nya platser. I år fanns inte mindre än sex revir i Kristinehamns skärgård, varav tre inom samma grupp av skär. Kanske kan detta bli en koloni framöver. I övrigt fanns tre par inom Djurö skärgård men bara ett i Lurö-Millesvik.

Fisktärna FD

Fisktärnan ökade svagt jämfört med fjolåret och 5 717 revirhävande individer räknades, vilket är strax under medelvärdet för det senaste decenniet. Trenden över hela inventeringsperioden är tydligt positiv, medan det inte kan urskiljas någon trend över den senaste tioårsperioden. Två skär i den södra delen av Mariestads skärgård hyste de största kolonierna för året, 250 fåglar per skär, och just det skärgårdsområdet har ökat i betydelse för fisktärnan på senare tid. Antalet kolonier var annars lägre än vanligt, kanske för att flera låga skär stod under vatten.

Silvertärna FD

Silvertärnan har minskat i Vätern de senaste åren. För några år sedan räknades omkring tusen individer per år men på slutet har resultatet varit 2–300 fåglar lägre. Årets summa blev låga 643 fåglar och det är faktiskt den lägsta siffran se-

dan 2005. Trots den sentida minskningen har silvertärnan en positiv långtidstrend över hela perioden, men faktiskt en svagt signifikant minskande trend över det senaste decenniet. Inga stora kolonier noterades, den största var 55 fåglar på ett skär i den yttre delen av Kristinehamns skärgård. Minskningen var som störst i norra Vätern och från Segerstad i väster till Kristinehamn i öster minskade antalet fåglar från 577 i fjol till 319 i år. Därmed stod Lurö och Millesviks skärgårdar för en betydligt större andel av sjöns silvertärnor än vanligt, nästan en fjärdedel noterades här.

Vitkindad gås FD

Den vitkindade gåsen ökade något jämfört med de senaste två åren men 65 vuxna fåglar är lägre än för några år sedan då antalet var över 100 vid två tillfällen. När inventeringen startade på 1990-talet var antalet fåglar oftast lägre än tio per år så långtidstrenden är klart positiv. Nio kullar noterades på sju lokaler men det kan också finnas fåglar som lämnat skären med sina ungar när inventeringen genomförs.

Snatterand

Antalet snatteränder var i år betydligt färre än det har varit de senaste åren, endast tolv fåglar noterades. Det är det lägsta resultatet sedan 2016 och under medelvärdet för hela perioden (16 ex.). Långtidstrenden är ändå positiv.

Vigg

Sammanlagt 42 viggas noterades på Vänerns fågelskäer 2024 och det är precis lika många som 2023. Viggan har en positiv trend i sjön och som vanligt sågs de flesta i norra Värmlandssjön. Faktum är att endast två viggas noterades i Dalbosjön.

Småskrake

Det förefaller som att en minskande trend är på gång för småskranken på Vänerns fågelskäer. För andra året på kort tid har antalet fåglar sjunkit under 400, årets resultat blev 391 individer. Långtidstrenden är dock fortfarande positiv eftersom medelvärdet för de första tio åren faktiskt ligger under 300 fåglar per år.

Storlom FD

Årets notering på 65 revir är ganska hög, och nästan tio revir mer än medelvärdet för hela inventeringsperioden. Populationen är stabil även om variationen är ganska stor mellan åren. Nio kullar och två ruvande lommar noterades i år.

Storskarv

Storskarven minskade ganska mycket jämfört med de senaste åren och de 1 382 bon som räknades utgör den lägsta siffran sedan antalet började minska för omkring 15 år sedan. Skarvarna var fördelade på 15 kolonier och noterbart är att tre

av dem var väldigt små (ett, tre och fem bon). I andra änden av skalan fanns de tre största kolonierna på 273, 226 respektive 195 bon och det saknades således riktigt stora kolonier i år. Extra spännande var att skarvarna återetablerade sig på Aleskutorna utanför Hjortens udde med en ganska stor koloni om 148 bon. Denna lokal har bara en gång tidigare hyst en skarvkoloni, nämligen 2008 då åtta par häckade på skären. Förmodligen är det fåglar från en koloni söder om Hindens rev som flyttat på sig, denna minskade från 250 till tre par mellan 2023 och 2024.

Strandskata NT

Årets resultat för den karismatiska strandskatan blev 73 revir, ett resultat i paritet med vad som varit vanligt de senaste tio åren. Medelvärdet för hela inventeringsperioden är 69 revir, men arten är vanligare nu än i början av perioden och har en positiv långtidstrend. Ungar noterades på sex skär.

Drillsnäppa NT

Relativt få drillsnäppor räknades under året och 69 revir noterades, faktiskt den lägsta siffran sedan 2001. Drillsnäppan varierar ganska mycket mellan åren och för fem år sedan var antalet revir över 100 två år i följd. Frågan är om det handlar om tillfälligheter för en art som egent-

ligen inte är så beroende av att häcka vid måsfågelkolonier. Trenden är fortfarande positiv sett till hela inventeringsperioden.

Roskarl EN

Ett revir noterades av roskarl i Väner 2024 och som vanligt var det i Lurö skärgård.

Geografiska förändringar i fåglarnas utbredning

Vänerns vattenstånd var i år betydligt högre än det har varit de senaste åren varför en del låga skär inte var lämpliga som häckplatser. En del omflyttningar är därmed rimliga och märktes redan under inventeringen. Samtidigt ökade en del arter avsevärt jämfört med fjolåret (fiskmås, silltrut, gråtrut), vilket kan maskera omflyttningarna eftersom det blir allmänna ökningar på de flesta håll. Således minskade de tre nämnda arterna inte i något skärgårdsområde. Gråtrutens ökning var tydligast i Vänersborgsviken och Mariestads skärgård. Andelen av Vänerns fisktärnor som häckade i norra Värmlandssjön minskade till förmån för områden längre söderut. Mariestads skärgård har blivit viktigare för arten på senare år medan den kraftiga ökningen i Vänersborgsviken utgick från en låg nivå. Trots den rätt kraftiga minskningen av silvertärna i sjön som helhet ökade arten faktiskt kraftigt i Köpmannebro-Tösse

skärgård, från 16 till 84 individer, och även i Lurö-Millesviks skärgårdar var arten mer talrik än i fjol.

Till sist några egna funderingar och kommentarer kring den nya tappningsstrategin i Väner. Regleringen av vattennivåerna är tänkt att efterlikna den naturliga variationen vilket bland annat innebär en höjning av vattennivån under vår och försommar. Stora variationer skall undvikas. Igenväxningen av strandzonerna kommer att fortsätta då stränderna inte kommer att påverkas av vind-, våg- och iserosion vid så måttliga variationer. Den äldre sly- och ungsöksvegetationen som blev resultatet av den låga vattennivån man höll från 2008 till 2023 växer vidare utan att påverkas. Iserosion är den faktor som har störst möjlighet att hindra igenväxning, men kortare och mildare vintrar ger allt mindre effekt.

Läs mer om inventeringen på Vänerns vattenvårdsförbunds hemsida:

Handwritten signature in blue ink.

Norra Hökön

Inga-Lena Djärv

Norra Hökön bebyggdes troligen i slutet på 1700-talet skriver A.P. Freudendahl i sin bok "Lurö skärgård och Värmlandsnäs" men inget om detta går att finna i kyrkoböcker. Hökön nämns som bebodd första gången år 1815 i Eskilsäters husförhörslängd.

Det finns många uppgifter om att det funnits krog på ön men inte heller detta går att utröna från kyrkoböcker. Dock framgår att, den 23 maj 1815 beslöt sockenstämman att medge försäljning av brännvin i minut på Hökön, men det är oklart om det verkligen blev någon riktig krog.

Förordning av försäljning av brännvin delades in i partihandel och detaljhandel. Detaljhandel fick äga rum antingen för avhämtning (utminuteri) eller till förtäring på stället.

År 1816 finns uppgifter om att en ansökan

om näringstillstånd för "Ren sjökrog" gjordes, denna ska dock ha avvisats med hänvisning till redan existerade krog på Lurö.

På ön har funnits ett varv, troligen på 1830-talet. Det är oklart hur länge verksamheten pågick samt i vilken utsträckning bofasta på ön var engagerade. Inget om detta går att finna i kyrkoböckerna. De skutor man byggde var så kallade Blockskutor. De fick namnet p.g.a av de fraktade mycket grovt timmer som kallades block. Skutorna hade inget däck utan var helt öppna. När man kom fram till hamn där timret skulle lossas fylldes skutan med vatten så att timret flöt upp och ut och kunde tas in till land.

Hököflagan var en ofta anlita nödhavn för den tidens fartyg; kanalångare, galeaser och slupar. Hököborna fick många gånger rädda skeppsbrutna sjömän och bärga fartyg som draggat och drivit på grund.

Tidvis bodde två familjer på ön. Om det var två stugor eller en stuga för två famil-

jer har inte gått att utröna. Arrendatorerna brukade två tunnland jord och hade kor och andra husdjur. I boken "Självhushållning" av John Seymour, anges exempel på upplägget av en gård: "Om du har fem tunnland bra, vältränerad jord kan du försörja en familj på omkring sex personer."

Att bo på öarna i skärgården har alltid krävt mångsyssleri, då som nu. Fisket var basnäringen och en förutsättning för överlevnad för de flesta. Jordbruket var ofta magert och räckte inte långt, de få åkerlappar som fanns kunde vara smala slingrande tegar helt anpassade efter naturens förutsättningar.

På 1700- och 1800-talen var det betydligt kallare än idag och det påverkade både växtlighet och befolkning. Vintrarna var hårda och kalla med mycket snö, tjocka isar och sena vårar då isen varken bar eller brast.

Mellan åren från 1815 till 1913 var Norra Hökön bebodd. År 1815 till 1830 bodde den första familjen på Hökön enl kyrkobok. Det är arrendator Erik Larsson f. 1768, Kila, med hustru Greta Simonsdotter f. 1758, Svanskog. De var tidigare torpare i Västra Dalen på Rosenborg. Mellan åren 1821 till 1827 bodde även Per Nilsson, f. 1777, Västergötland, med hustru Britta Johannesdotter här. 1825 fick de en dotter som döptes till Johanna. Per var skeppare och dog 1826, Britta flyttade 1827.

Från år 1827 bodde Elias Olofsson, f. 1792, Botilsäter, med hustru Märta Jansdotter på Hökön. På julafton 1829 fick de en son som får namnet Karl. Elias avled 1832. Märta bodde kvar på Norra Hökön.

1830 till 1890 arrenderade Lars Daniel

Grundström, f. 1806, Segerstad, med hustru Sara Maria Johannesdotter, Hökön. Barn: 29 oktober 1831 son, Karl Johan. Död: 9 november samma år.

17 december 1832 son, fick samma namn, Karl Johan. 10 oktober 1836 son, Anders Gustaf. Död: 23 oktober 1838. 25 maj 1839 son, fick samma namn, Anders Gustaf. 15 juni 1842 dotter, Sara Johanna. 12 februari 1846 son, Lars Magnus. 5 juni 1849 son, Gustaf. Sara Maria avled 1880. Lars Daniel inhystes och åtnjöt fattighjälp 1886, han flyttade till Lilla Sunnervass 1890 där han avled 1892.

Mellan 1838 till 1844 bodde Olof Petter Eliasson, f. 1817 på Hökön tillsammans med sin hustru, Greta Andersdotter. Olof Petter var son till Elias Olofsson och Märta Jansdotter, Märta bodde fortfarande kvar på ön. Den 3 september 1839 fick Olof Petter och Greta en son som gavs namnet Johan Petter. 1844 flyttade familjen till Vithall då även Märta Jansdotter flyttade med.

Mellan 1844 till 1845 var arrendatorn på Hökön Anders Andersson, f. 1811. Han var måg till Lars Daniel Grundström och blev statkarl på Säter 1845. Familjen återvände till Hökön 1854 till 1857.

Mellan 1845 och 1846 arrenderade Johannes Jonasson, f. 1815, med familjen Hökön. Johannes var en gift dräng som sedan blev torpare på Lurö 1846 där han senare blev ägare till fastigheten Stenstaka.

Mellan 1854 till 1857 var Anders Andersson med familj tillbaka på Hökön igen.

1861 bor Olof Andersson, f. 1815 med familj på ön. Det är okänt när och vart familjen flyttade eftersom husförhörsläng-

den är vattenskadad.

1868 till 1872 var det Karl Johan Grundström, son till Lars Daniel Grundström, f. 1832, Hökön, med hustru Tilda Ottersen som arrenderade Hökön. Den 23 juni 1870 fick de sonen Otto Teonard. Karl Johan blev Lots på Aspholmen 1872.

Från 1872 till 1886 var Gustaf Grundström, f. 1849, Hökön, son till Lars Daniel Grundström, arrendator. Gustaf var sjöman, rorgångare på SS Karlstad. Hans hustru hette Betty Olsdotter f. 1848 i Otterstad. Barn: 1 februari 1872, dotter, Augusta Natalia. 7 september 1873, son, Torsten Rudolf. 29 januari 1876, son, Karl Gustaf. 4 september 1880, tvillingar, Amalia Josefina och Axel Fredrik. 31 januari 1883, son, Hjalmar. Sonen Torsten Rudolf dog 1886, 12 år gammal. 1886 flyttade familjen till Karlstad.

Arrendator August Fredriksson, f. 1842, med hustru Cajsa Eriksdotter, f. 1848 fick dottern Anna Christina 16 november 1875 och tvillingarna Selma Augusta och Gustaf Adolf 6 november 1879.

1901 till 1906 bodde Anders Emil Olofsson, f. 1868, med hustru Anna Augustdotter på Hökön. De fick en dotter den 21 augusti 1902 som gavs namnet Sara Sigrid. Den 16 oktober 1904 fick de sonen, Olof August. Anders Emil var fiskare och 1906 lämnade de Hökön och flyttade till Åkershus.

1906 flyttade den sista familjen till Hökön. Fritz Larsson, f. 1876, och hans hustru, Anna Maria Olsdotter. De fick dottern Jenny Maria, kallad Linnea, år 1909. Familjen flyttade till Djurö 1910 men stod fortfarande skrivna på Hökön. Den 12 februari fick de dottern Anna

Kristina kallad Anni, troligen född på Torsö. 1913 byggde de Dalaborg i Gaperhult och flyttade dit 29 april 1914 från Djurö.

På Norra Hökön finns idag endast grunderna och förvildade trädgårdsväxter kvar som minne av bosättningen. Körsbärsträd med fantastisk blomprakt på våren. Åker- och ängsmarken är till största delen igenväxt med lövsly. I övrigt är ön mestadels bevuxen med tallskog. Skogen rymmer främst olika mossor och blåbärsris, medan blåtåtel och olika starrgräs dominerar de fuktigare områdena. Flera kärr och hållkar finns i bergssprickor på ön och här trivs vattensalamandrar, grodyngel, ryggs- och buksimmare och olika sländlarver. Kring hållkaren växer svartling, notblomster och vattenblåddra.

Luröskärgårdens Natur- och kulturförening är med och bidrar på olika sätt för att skapa förutsättningar för besökare att besöka denna fantastiska ö. Bland annat har föreningen gjort en prickad vandringsled runt ön. I Lillebohamn finns ringar i berget på båda sidorna av viken för förtöjning. På norrsidan av ön finns flera fina vikar där man kan gå intill även med segelbåt. I viken vid Lillebohamn slår föreningen vass årligen för att underlätta ankring och landstigning. Här finns även ett utedass för besökare att använda och föreningen tillverkat och satt upp skyltar som visar vägen till bl.a. Torplämningarna. Här kan man runtomkring hitta både lämningar efter en ladugård, bod och jordkällare. Utefter östsidan av ön finns en bänk att slå sig ned på, perfekt för att äta frukost vid till soluppgången eller pausa på vandringen runt ön för att se på utsikten. Här finns dessutom fina vikar att bada i.

Äldre foton från viken i Lillebohamn på Norra Hökön

På Bruket har det stora huset bytt färg ett par gånger från, vitt, till gult och tillbaka i vitt igen med nytt takbeläggning. Byggnaden till vänster är riven och det gamla huset samt ladugården har renoverats.

På gamla skolan har byggnaden nere vid vattnet ersatts med en nyare uppe till höger i bild och verandan har fått en ny skepnad. Det lilla körsbärsträdet till vänster i bild är idag ett stort träd.

För 50 år sedan, 1975 var Bengt Brunsell i Lurö skärgård och fotade. Mycket har hänt sedan dessa bilder togs med hans systemkamera. Både tekniskt samt hur det ser ut idag på dessa platser.

Första bilden är från Basteviklen och där har både båtar uppdaterats och idag ligger här en restaurang. På Vithall har ekonomibyggnaderna rasat samman helt och ön fick en tät skog för att sedan återskapas så att de flesta träden är borta.

Smånotiser

UTTERBESÖK

Under sommaren 2024 hittade man utterspillning under en brygga i Lurö skårgård. Den luktade viol och det är vanligt att spillning luktar blommigt. Bajsens samlades in och skickades till länsstyrelsen där det bekräftades att det var bajs från utter.

DONATION

En föreningsmedlem har donerat ett bord och fyra extra stolar till Stora Kräcklingen i Millesviks skårgård. Så senare i år kommer det finns sex stolar och ett bord när ni gör ett strandhugg för lunch vid båken. Eller varför inte ta med hängmattan för övernattnig, det finns krokar på insidan för upphängning.

JORDSKALV

Ett jordskalv med magnituden 3,0 uppmättes i mitten av Vänern den 24 november 2024. I svenska mått är det relativt stort och det hördes på flera håll. Djupet uppmättes på 100 meters djup och enligt räddningstjänsten har inga larm mottagits av räddningstjänsten. Ett skalv med den magnituden inträffar ungefär en gång per år och det är inte ovanligt att jordskalv inträffar i just detta område.

PLÅTTAK

Föreningen letar efter ett begagnat plåttak för att renovera ett tak i skårgården. Taket är på totalt ca 30 kvadrat och det behövs längder på minst tre meter. Om någon vet något som kan skänkas eller säljes billigt så hör gärna av er till föreningen. Att det är lite rostigt är egentligen bara en fördel.

UTSTÄLLNING PÅ STENSTAKA

Föreningens utställning som hängt på både Naturum i Mariebergsskogen och vid Läckö slott samt under konstrundan i Säffle kommer i år att hänga i logen på Stenskaka. Så ta gärna en titt om du besöker Lurö mellan 13 april - 18 oktober.

NORRA HÖKÖN

För 50 år sedan fotade Bengt Brunsell körsbärsträden på Norra Hökön. Än idag blommar körsbärsträden vid torpruinerna. En tur till Norra Hökön när vårsolen öppnat körsbärsblommorna är något att man borde uppleva.

FÖRYNGRING AV ÄPPLETRÄD

Den lokala äpplesorten Stenbocken planterades i trädgården under arbetsdagen i maj på Bärön 2024 och trivs bra. Garbo är en annan äpplesort med anor från Garboden, Botilsäter på Värmlandsnäs, den kommer att planteras under våren 2025. Äppleträden kommer från Von Echstedtska gårdens odlingar i Kila, Säffle kommun och det är en medlem som donerat träden för att föryngra Bärörtopets fruktträdgård.

VÄNERSTIPENDIET

2024 års Vänerstipendium på 20 000 kronor går till krögaren Petter Nordgren på Spiken, Källandsö. Stipendiet delas ut i samband med konferensen Vänertinget som hölls i oktober. Petter Norgren prisas för sitt livslånga engagemang för Vänern, dess vatten, fiskar och livet på och runt Vänern.

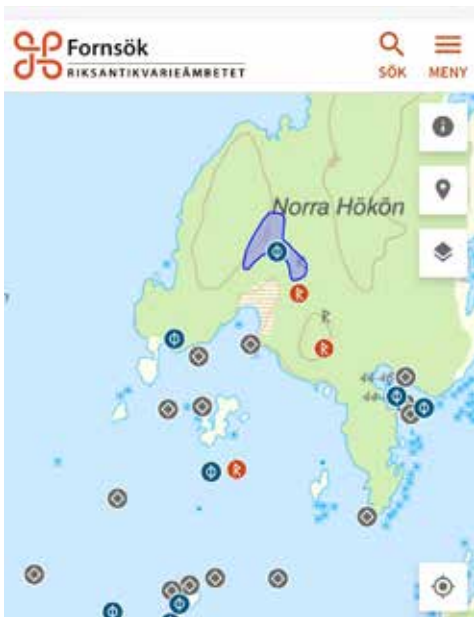
Spännande uppgifter upplagda på Fornsök

Leif Djärv

Om man är intresserad av att se var fornminnen och även förlis- ta fartyg i skärgården finns, kan man via riksantikvarieämbetets hemsida "Fornsök" Googla ordet Fornsök.

Man kan via kartfunktionen zooma in på Luröskärgården och då framkommer olika symboler för olika fynd. Klicka på en av de gråa symbolerna. Klicka på texten Fartygs/båtlämning

Nu visas fördjupad information. Klicka på Beskrivning, där finns ibland sjöförklaringsbrevet som befälhavaren av det förlis- ta fartyget lämnat för att förklara för alla parter vad som hänt vid förlisning- en.

"Slupen Tre Bröder avseglade från Hönsäter den 25-te aug. 1871.

Efter att därstädes ha inlastat 1800 kbf släckt kalk, med kapten Gudenius som mottagare. Avseglingen skedde i gott väder men ankom till Lurö skärgård under ökande vind. Där fälldes båda ankarna. Vinden och sjögången ökade emellertid och vid tre-tiden på em. brast storankarets kätting och ankaret gick förlorat. Lillankaret kunde inte hålla slupen som nu med våldsamt fart drev mot land och fastnade i en lerbank. Rodret förlorades och slupen fylldes med vatten och sjönk på sju fots djup. En del av lasten kvarligger i båten, en del är bortspolad. Jag, tillika med besättningsman- nen Gustaf Carlsson blevo ilandkastade på Hökön, c:a 300 famnar från den plats fartyget sjönk. På nämnda plats finnes en av lotsen Grundström bebodd stuga där vi erhö- lö härbärge. Stormen fortfor till den 26 på em. då vi kunde påbörja bärgningen. Bärgningen av själva fartyget och lasten är dock omöjlig. Sedan vi bärgat segel, rigg och inventarier lejdes lotsen Grundström till att ro mig och besättn. till Aspholmarna, där vi kvarlåg till den 30-de, då vi medföljde ång. Stjärnvi till Vänersborg, där vi inträffade sammakväll vid 7-tiden. Besättn.m. Gustaf Carlsson hemma i Ölserud, övergav mig i Aspholmarna, mot min vilja Carl Olsson - skeppare."

Galeasen Götha, 1873-10-27.

"Galeasen Götha. Undertecknad skeppare har vid Kanikenäset i omnämnda fartyg inlastat ett parti sågblock för herr Hichens o seaton räkning, att frakta till Vänersborg och där avlämna. till C .J. Hallongren. Jag avseglade den 13 på middagen för sydlig vind och ankrade i Långsviken kl. 3 på em. Söndag morgon kl 4 fm. avseglade jag därifrån sv- lig seglingsbar vind. Ankom till Lurö vid 11-tiden på fm- samma dag. Här mötte m vind och storm så att jag måste där kvarliggera till slutet av veckan, med alla tre ankarna i botten. För enahanda hinder kvarlåg därsammanstädes 20 andra fartyg. Kl. vid pass 2 på natten till fredagen den 24 uppstod en storm som tidvis övergick till orkanstyrka. Fartyget överspo- lades så att man inte utan livsfara kunde uppe- hålla sig på däck. Skutan kom småningom

i drift och törnade kl. 5 på morgonen i land på Hökön. Rodret hoppade ur hakarna och jag och min besättn. slogs omkull på däck. Sedan livbåten firats ned lyckades vi med verklig livsfara taga oss i land på Hökön, va- rest genomvåta måste uthärda köld och blåst till middagstiden, då stormen något avtagit och vi i lillbåten kunde taga oss ombord och rädda en del kläder och andra effekter samt åtskilligt av fartyget tillhöriga inventarier. I dag kl. 4 fm. medföljde jag _?_ Signe hit till Vänersborg och anl. kl. 4 em. Besättn. , Abraham Isaksson, Petter Andersson och Olof Gustaf Johanson stannade kvar på Hökön för att öva tillsyn på fartyg och last. Vänersborg den 25 okt. 1873. Johan Svensson ... Myskebacken Vassända s."

"Segelfartyget Spekulation förlisning vid Hökön 1 nov 1864

Härmed får jag värdsamt anmäla följande olyckshändelse som inträffat med det av mig förda fartyget "Spekulation" tillhörande till 5/8 patron Holmqvist, 2/8 Axel Andersson Lidköping samt mig själv till övriga 1/8. Efter att under marknaden i Lidköping hava med destination Kristinehamn och herr C .M. Södergren emottagare, enl. fraktsedel ilastat i mitt förande fartyg div. spannmål, vilken last före avresan från Lidköping assurerades, avseglade jag åtföljd av min besättningsman Lars Grundström från lastageplatsen lördagen den 15 okt. omkring kl. 8 fm. med små men god vind, vilken dock ej fortfor längre än till jag hunnit ut i Kinnevikens då vinden sprang på NV. så att jag måste kryssa mig fram och ankom vid pass kl. 3 em. samma dag till Eken där jag ankrade och kvarlåg över natten. Påföljande dag var vädret gott och vinden gynnsam utgick jag tillika med flera fartyg till sjöss för att fortsätta resan. Komna ett stycke ut blev vinden måttlig och knapp så att jag åter fick kryssa till fram efter middagen. Jag kunde därför den dagen inte nå annan hamn än Hökön, dit jag fram på em. ankom, ankrade och låg där de följande dagarna till torsdagen den 20. Varje dag rädde storm och motvind så att jag måste ligga kvar. Sistnämnda dag vid 10-tiden på fm. blev det visserligen vind

men som det led för långt på dagen vågade jag inte lätta ankar. Natten till fredagen den 21, då jag hade båda ankarna ute samt liksom de föregående nätterna höll vakt ombord, rasade en svår storm som vid pass kl. två övergick till orkanlika byar varvid fartygets ena kätting sprang. Fartyget, ehuru jämt överspolat av sjön, låg likväl fast till omkring kl. 7 på mor- gone den då jämväl det andra ankarets kätting brast, varefter fartyget kom på drift. Vi kunde då ej göra något för dess räddning men hota- des varje ögonblick att spolats överbord. För att rädda våra liv som svävade i den största fara och utan att kunna rädda något av våra tillhörigheter måste vi begiva oss i jullen vari vi, ehuru den starka sjögången var nära att sluka oss, dock lyckligen hunno i land vid Hökön vid vars strand fartyget strax därefter törnade och stod kvar. Som vi då emellertid inte kunde komma till fartyget eller göra något för dess bärgning, begåvo vi oss genomvåta, frusna och utmattade till ett boningshus på ön, där vi kvarblevo till efter middag. Då ovädret på em. något stillat lyckades vi komma ombord på båten som var förfyllt, och bärga våra kläder.

Då mörkret inbröt och folk ej fanns att få till hjälp, måste vi åter begiva oss i land där vi kvarstannade över natten. Under gårdagen avreste jag till Åmål för att vederbörligen an- mäla olyckshändelsen, sedan jag tillhållit min kamrat att under min frånvaro hava tillsyn å fartyget och om möjligt söka bärga något samt för sådant ändamål mot lega söka den hjälp som kunde erhållas. Sedan jag och min besättning sålunda gjort allt vad som i mänsk- lig förmåga varit möjligt att rädda fartyg och last, samt att olyckan ej uppkommit genom vår förvällande får jag värdsamt bestrida all betalningsskyldighet för den skada och förlust ägare av fartyg och last lidit eller komma att få vidkännas samt yrkar full frakt för lasten i mån av den väg jag den framfört, jämte gottgörelse för alla kostnader och besvär vilka blivit en följd av denna olyckshändelse vid vars timande tvenne andra fartyg vid samma tillfälle och plats gingo förlorade. För övrigt förbehåller jag mig rätt till öppen talan i hän- delse av behov i allt vad denna sak angår. Åmål den 23 okt. 1864. Lars P. Andersson."

Smånotiser

ASPHOLMSGRYGGAN

Ekenäs bryggförening med Sture Thörner i spetsen har en önskan om att renovera bryggan på Aspholmen. Föreningen har nu börjat undersöka både finansiering, tillstånd, kontakt med entreprenörer och arrendekontrakt med Svenska kyrkan för att få stånd att bryggan renoveras så att det åter kan användas.

NYA SKYLTA

Föreningen har sammanställt texter kring historien om Norra Hökön och Gunnarsholmen och tryckt nya skyltar som nu är monterade på öarna. Texten för Norra Hökön är den som finns i Luröbladet och texten för Gunnarsholmen fanns med i Luröbladet 2024. Texterna finns även på vår hemsida för läsning digitalt.

SKÄRGÅRDSBETE

Den 17 maj 2024 transporterades ca 46 kvigor och kalvar ut samt två tjurar ut i skärgården. De djur som var på Årnön var inte så simintresserade från början men när Sune väl fick över dem till Vithall så var de helt klart mer rymningsbenägna. Djuren fick åka hem den 3 september och hade då betat av gräsetorna mycket bra. Även 14 får var ute och betade i skärgården under samma period.

MARSUNDET

I år kommer även den långa spången vid Marsunden i närheten av Tegelbruket att byggas om. Den kommer bli bredare, säkrare och få ett räcke. Materialet finansieras av Vänerns regleringsfond där föreningen har beviljats drygt 56 000 kr. Finanseringen kommer även gå till tre rastbord, en spång på Norra Hökön och orange färg till stigmarkeringar.

NY BRYGGA

Föreningen har köpt in en ny brygga till Norra Hökön. Den har tidigare legat i Hörviken på Kållandsö. Under detta året kommer bryggan förankras och en landgång kommer att byggas efter att tillstånd har blivit beviljade. Norra Hökön kommer även att få fler rastbord som finansierats genom bidrag. Detta kommer att öka tillgängligheten till ön.

VRAKSAFARI

På vår hemsida finns en upptäckflik som handlar om vår vraksafari vid Norra Hökön. Skanna qr-koden för att komma direkt till informationen.

FÖRE OCH EFTER

Under höstens arbetshelg var en av arbetsuppgifterna att röja sly vid de stora ekarna upp mot Korsön. Här kommer en före och efterbild på hur resultatet blev.

NY PASSAGERARBÅT

Familjen Örnvalds har köpt in en ny passagerarbåt som ska kunna ta upp till 48 passagerare mellan mestadels Ekenäs och Lurö. Vänervåg har tidigare haft hemmahamn i Åmål där det bland annat kört passagerare på dagsturer och räkkryssningar m.m. Båten har bytt namn och heter nu Lurö 5.

Bilden föreställer en av de nybyggda stugorna på Stenstaka, målad av Lovis Daleke.

Hyllning till Lurö och Lurö-föreningen

Gunilla Glädje Åkerberg

Jag åker med Sunes "racerbåt" Gordon från Ekenäs. Vi är tre damer och tre herrar på väg ut till Lurö för sedvanlig arbetshelg. Jag har inte varit med under minst 10 år försöker jag räkna ut. Från att ha varit dräng på ön under många sommarveckor och deltagit på arbetshelger är det nu dags igen. Färden går tryggt, hur många gånger har Sune kört sin aluminiumbåt genom skärgården? Otoliga tänker jag där jag sitter och ser bekanta öar passera. Tidens tand har gnagt ett hål i Aspholmens brygga, Sönnervassen är betad, skarvarna är borta och två havsörnar visar sig för oss, hälsar oss välkomna.

Lurö närmar sig och mitt hjärta brister av

återseendets glädje. Enslinjen och elljusens skymtar mellan vresiga tallar, Vindöga och Lovart och så sista svängen in mot bryggorna och den välbekanta Fyren. Det är omtumlande och sig lik på samma gång. Varför har jag inte varit här på så länge? Många glada minnen flimrar förbi när vi i vanlig ordning langar vår packning över relingen till bryggan. Hur många bag in box har vaggats av Väneren i utrymmet under durken på Gordon?

Jag blir hänvisad till en alldeles ny stuga med mitt resällskap Anette och hennes dotter Lovis. Stugan är så ny att den inte fått något namn ännu.

Denna ö med sitt uråldriga liv av människor och djur av alla arter i ständig förändring. Denna förening, Lurö Natur och Kulturförening, som med varsam hand och stor arbetsglädje tar sig an utvecklingsarbetet. Jag blir så berörd. Vi som är här är mellan sju och åttio år, och det finns en uppgift för alla. Denna helg är det fokus på naturvård. Röja sly och elda ris för att gynna floran samt ta upp linfärjan, spackla och måla fönster på drängstugan, köksarbete, en ny vägvisare för vandringslederna. Men först ett stort maffigt knytkalas.

Var och en av 40-talet drängar som kommit från Skåne i syd till Riksgränsen i norr har någon smaklig rätt att duka upp på det stora festbordet i restaurangens matsal. Många kära återseenden, barnen intar övervakningen, hög feststämning. Till efterrätten får vi lyssna till en fascinerande föreläsning med tillhörande bildspel av Hans Olsson från Värmlands museum som under många år stått för utgrävningarna vid Klosterruinen. Så spännande att gå till sängs med frågan: Varför är det så stora mängder av fiskrens i ruinen?

Efter frukost sprider sig olika arbetslag ut över ön och även till andra öar. Nödvändiga redskap har vi hämtat i förrådet. Där var det ordning och reda, en fröjd att se. Jag minns hur föreningen för länge sedan beslutade att köpa in tre verktyglådor som skulle finnas för drängarnas behov. Nu fanns där en uppsjö av olika bra att ha verktyg. Jag tog en grensax och gick till den sparade alskogen som nu står som ett exempel på hur det blir när slyet får växa bäst det vill. Mycket är redan avverkat och vi sjunger eld i en liten brasa och börjar kvista och dra ris. De vackra ekarna träder fram ur snären, solen ler mot oss och jackorna åker av när korvarna grillas till lunch.

Innan föreningen bjuder på lyxig middag finns det möjlighet att gå i bastun. Men innan tog vi i onamnade stugan en guldpaus på verandan. Vi vilade våra trötta ben i högläge, njöt av solens värme, en helt stilla havsyta, total tystnad, den storslagna vyn och en halv kopp vin. Den stunden ska jag plocka fram då den behövs. Liksom årets sista bad i Väneren som jag tog efter bastun.

Frågan är om det är en arbetshelg eller en maxad njutningshelg för avkoppling? Svaret är en sammansmältning av de båda. Det är den här gynnsamma blandningen av människor i olika åldrar med olika bakgrunder och förmågor som tillsammans reser ut till en ö för att samarbeta. Samtidigt är det också den här speciella atmosfären som själva Lurö erbjuder och som styrelsen så skickligt implementerar. Den här atmosfären av oegennyttia, lust och glädje. Allt är så väl förberett och genomtänkt och en väljer arbetsuppgift efter förmåga. Det ni och vi gör är unikt, det ger mig hopp i en allt mer individualiserad och hotfull värld.

Söndagen är grå, varm och vinden har tilltagit. Slyröjning kring Stenstaka med Fyren och Krogen faller på min lott. De som drar ris får inte elda då vinden är stark och alla ska vända mot fastlandet efter att vi ätit upp matresterna, städat lokalerna och toaletterna som numera är WC! I början av min karriär som dräng så var det en syssla att innan skymningen gå till utedasset och tända värmeljusen i de små lyktorna som fortfarande hänger kvar.

Tack alla Lurövänner, tack styrelsen och Håkan som lånar ut sin matsal. Tack Lurö och Väneren som alltid levererar och tack till Lovis och Anette som också trivdes.

Och till dig som aldrig varit med: Anmäl dig till vårens arbetshelg.

Våtmarker vid Vänerens stränder växer igen – störningar i strandmiljön behövs!

Stefan Thorsell

Text hämtad mestadels från fauna & flora 3:2024

Störningar och stress i limniska strandvåtmarker skapar biotoper för våtmarksberoende arter och motverkar igenväxning. För att få till produktiva successionsstadier i vegetationszonerna på läsidan i strandvåtmarkerna och att hindra igenväxning behövs en vattenståndsamplitud på över 1 meter över många år, och då gäller det att påverka både högsta högvattnen och lägsta lågvattnen.

I dagens normalt hårt reglerade sjösystem är det vanligt att många av oss människor upplever det som att många strandvåtmarker växer igen. Limniska strandvåtmarker utgör stora arealer i svenska fågelsjöar samtidigt som de utgör stora arealer i våra största sjöar, se definition i Gunnarsson & Löfroth (2009). Huvudsakligen hittar vi dem i östra Götaland och hela Svealand. De omfattar områdena mellan högsta högvatten och lägsta lågvatten. Vi börjar upptäcka att lekande gäddor i strandzonerna saknas och hör inte längre lekande paddor och grodor. Den senaste kullen med simänder är det flera tiotals år sedan vi såg. Skrattnåskoloniernas skrån utifrån starrmaderna är i många fall ett minne blott. Det rika insektslivet i de grunda strandområdena på våren/försommaren är kanske inte det som vi främst saknar, men vi borde egentligen göra det. Delvis är detta en naturlig process, som

normalt tar mycket lång tid på sig. På normal tid, utan människans hjälp, flera tusen år och inte som idag ibland bara drygt tjuugo år. Det går fort på nivåerna mellan hög- och lågvatten och där går förändringarna snabbast och utseendet ändras tydligast. Vad är det då som har hänt, som har ändrat på dessa förutsättningar? Går vi tillbaka i tiden i storleksordningen mer än ett hundra år, så har vi sänkt massor av sjöar och dikat ut nästan obegränsat med marker. Den gamla typen av jordbruk har vi helt gått ifrån och vi avvattnar dagens marker på ett mycket snabbare sätt. Det är snålare med vatten i landskapet och framför allt försvinner det mycket fortare. Faktorer som motverkar att våtmarker växer igen saknas till stor del idag. Det är störningar i de olika vegetationszonerna i strandmiljön som skapar nya och mer produktiva successioner och biotoper. Fig. 1 visar en limnisk strandvåtmark med tillräckliga störningar.

Störningar

Den viktigaste störningsfaktorn är utan tvekan vattenståndens variation upp och ner efter väderleken och årstiderna. Alexandersson m.fl. (1986) har visat hur tiden för översvämning är helt avgörande för strandens vegetationszoner, se också Keddy (2000). Andra viktiga störningsfaktorer som numera är sällsynta men kan motverka igenväxning är isgång, brand och det gamla jordbrukslandskapet med slätter och betesdrift, se Fig. 3 och 4. De flesta sjöar med strandvåtmarker har idag en förändrad vattenregim, så att höga högvatten är sällsynta eller saknas och lågvatten kan till och med vara högre idag än tidigare. Summan av kardemumman blir att vattenståndsamplituden (skillnaden mellan hög- och lågvatten) kraftigt minskar och vegetationsstränderna växer igen. I södra Sverige är det idag mycket svårt att hitta naturliga vegeta-

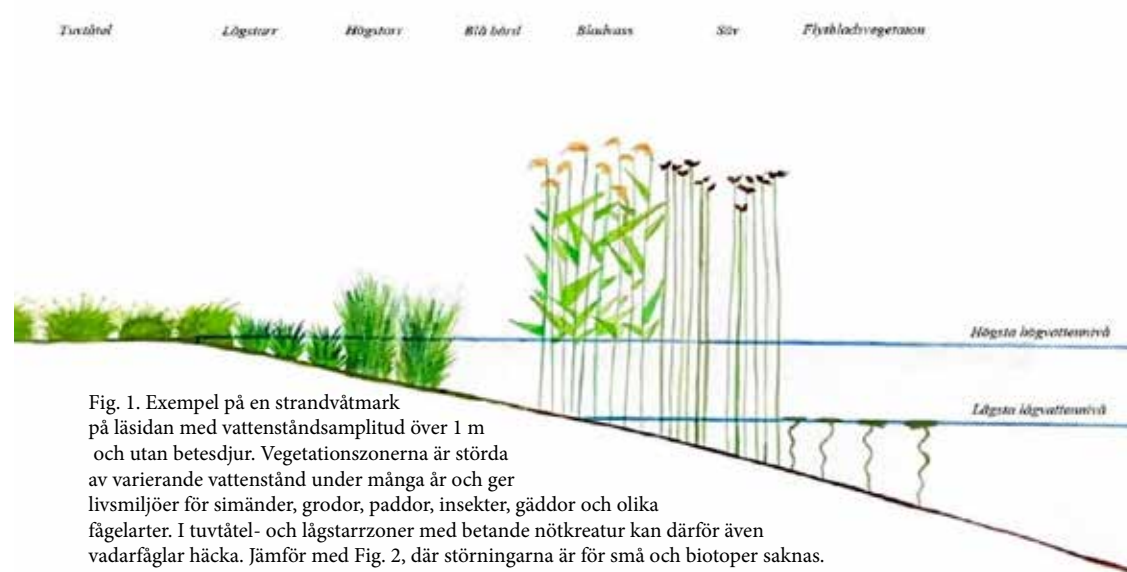

Fig. 1. Exempel på en strandvåtmark på läsidan med vattenståndsamplitud över 1 m och utan betesdjur. Vegetationszonerna är störda av varierande vattenstånd under många år och ger livsmiljöer för simänder, grodor, paddor, insekter, gäddor och olika fågelarter. I tuvåtäl- och lågstarrzoner med betande nötkreatur kan därför även vadarfåglar häcka. Jämför med Fig. 2, där störningarna är för små och biotoper saknas. Exempel på strandvåtmarker med naturliga vegetationszoner: Brosjön, Hammarsjön/Araslövsjön, Hornborgasjön och Svartåmyningen. Illustration: Hanna och Hillevi Thorsell.

tionszoner i strandmiljöerna. Jag har bara hittat ett litet antal strandzoneringar med intakta tuvåtäl-, lågstarr-, högstarr-, vass- och flytbladszoner och då med vattenståndsamplituder på över 1 meter, se Thorsell (2022). Där det också finns blå bärd i strandzonerna mellan högstarr och bladvass är amplituden i alla tre fallen över 1,4 meter. Detta är oavsett med eller utan betesdjur. Jag kan självklart ha missat någon strandzon. Se Fig. 2 i Thorsell (2022), Fig. 1 i Sandsten & Cantone (2022) och Fig. 1 i denna artikel för att se hur de naturliga vegetationszonerna ser ut. De här zonerna är normalt de biologiskt rikaste biotoperna vi har i våra limniska strandvåtmarker. I Mälaren och Väneren har också lägsta lågvatten höjts med 0,25 meter respektive 0,5 meter sedan 1980-talet (se Fig. 5 och 6). Varför, är en stor fråga! Ätminstone i Söderfjärden i Mälaren har detta skapat ett stort gungflyområde med bladvass. Troligen har det skett någonstans i Väneren också, fast det ännu inte har upptäckts. Kanske i Klarälvsdeltat? I fågelsjön Tysslingen i Närke vid Svalnäs har en stor starrmad ombildats till

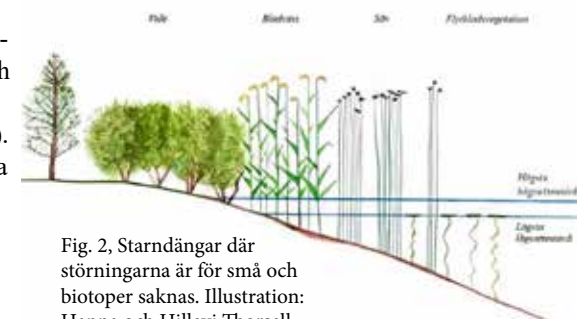

Fig. 2. Stranddängar där störningarna är för små och biotoper saknas. Illustration: Hanna och Hillevi Thorsell.

ett gungflyområde, som kommit till genom att lågvattnet i sjön höjts under många år. Detta genom uppgrundning i utloppet, som tillsammans med tidigare invallning av åkermark i söder samt byggnad av vattenregleringsanordning i sjöns utlopp. På drygt hundra år har vattenståndsamplituden i Mälaren sänkts från 1–1,5 meter till vissa år bara 0,3 meter (Fig. 5). Stora insatser har gjorts med både statliga och ideella pengar för att försöka återställa biotoperna för våtmarksberoende arter i flera Mälareviken (bl.a. Asköviken). Utan återställande

BETAD VADARBIOTOP I INLANDET
(Grov generell skiss)

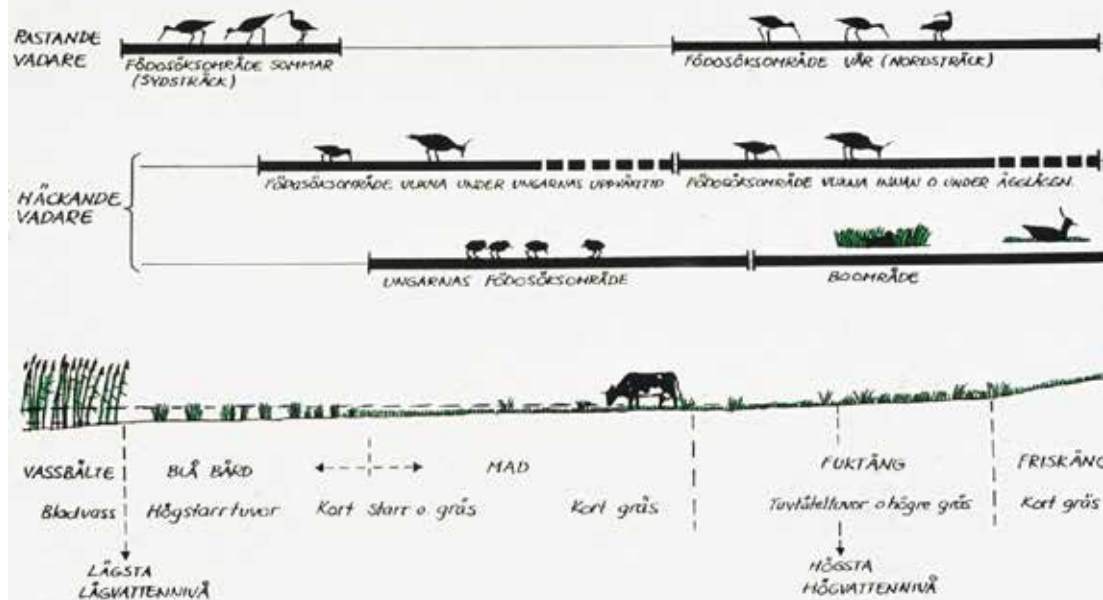

Fig. 3. Skiss över betad strandvåtmark med hög vattenståndsamplitud över 1 m, en idealbiotop för häckande vadare. I södra Sverige är många betade strandängar idag präglade av låg vattenståndsamplitud, cirka 0,5 m, där boområden och födosökshabitat saknas. Detta kan förklara varför häckande vadare har det svårt i regionen. Idéskiss: Stefan Thorsell, baserad på egna studier och vetenskapliga arbeten. Illustration: Nils Forshed

av vattenståndsamplituden kommer aldrig de tidigare våtmarksbiotoperna kunna restaureras fullt ut. Dessutom krävs årliga dyra skötselåtgärder om de inte ska växa igen. Det gör dem ohållbara att sköta i längden. Åtgärder som borde finansieras av exploitörerna (bl.a. Stockholms stad och Mälarhamnar AB) och inte av ideell och statlig naturvård.

Vänern

Vattenstånden i Vänern framgår av Fig. 6. Sedan slutet av sjuttioalet och in i början av åttiotalet har lågvattnen höjts ungefär en halvmeter under många år. Även högvattnen har sänkts men inte i samma utsträckning. Sedan 1978, se Thorsell (2022), har starrmaderna försvunnit och främst växt igen med bladvass mot stränderna i norra Vänern. På 1980-talet fanns de flesta gäddryssjorna på våren i starrzonerna och i blå bården innanför vassarna mot land. I

juli månad 2024 åkte jag runt i båt i dessa strandzoner. Idag finns det inga starrmader kvar och blå bård saknas helt. Gäddryssjor är inte längre möjliga att sätta ut i de här igenvuxna strandzonerna med bladvass. Alla biologiskt rika strandbiotoper är helt borta utom där det går betande nötkreatur. Sedan man upptäckt att stränderna i Vänern växt igen under de senaste decennierna (se Peilot 2018) har Vänerrådet försökt att finna en bättre vattenregim för att råda bot på problemen. Nu finns det en överenskommelse om lite högre vår- och försommarvatten. Positivt, men dock inga förändringar av de kraftiga lågvattenhöjningarna sedan 1980-talet. De biologiska/ekologiska viktiga strandzonerna kan inte förändras tillbaka till vad de var tidigare, för att den fleråriga vattenståndsamplituden fortfarande är för låg. Sett över hela södra Sverige pekar allt på att vattenståndsamplituden behöver överstiga 1 meter för att få en helt utvecklad

vegetationszonering i strandmiljön. Vill vi också ha en blå bård, mellan starrzon och bladvass, behöver vi höja amplituden ytterligare till ca 1,4 meter. Lågvattenstånden ska då förstås inte infalla under vår och försommar.

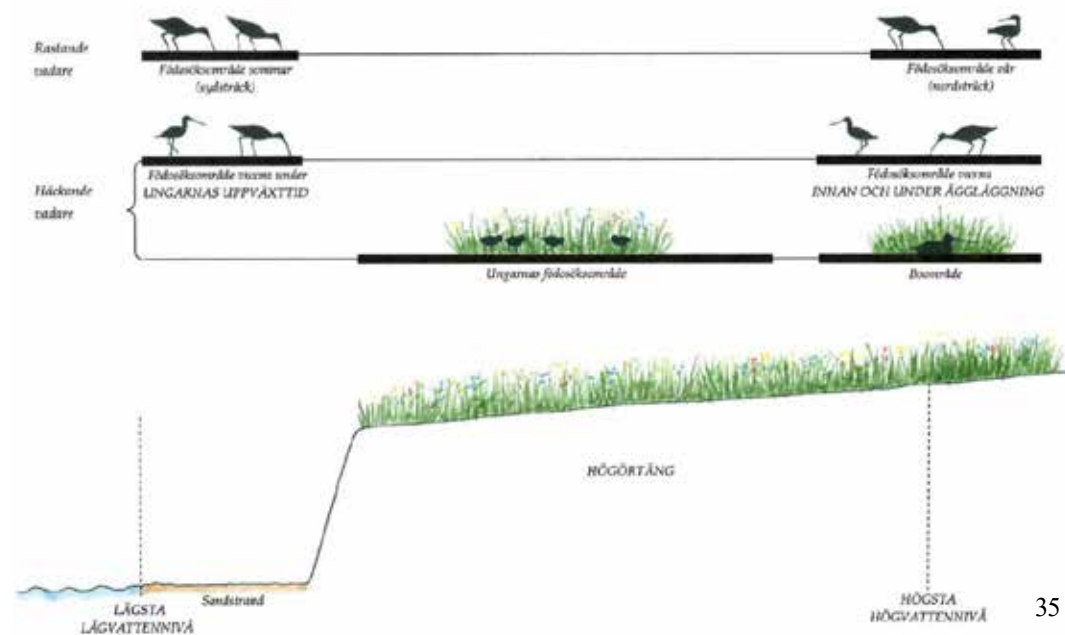
Hjälp att tolka statusen i strandmiljön

För att lättare kunna tolka i vilka successionsstadier olika vegetationszoner befinner sig följer här en hjälppreda. Erfarenheter från egna observationer. Tidiga (unga) successionsstadier är de mest produktiva biotoperna: Lågstarrzon: Förekomst av arter i släktena Phalaris, Agrostis, Alopecurus och Glycera indikerar störda miljöer under lång tid. Avsaknad av lågstarrzon indikerar långvarig vattenregim med för liten vattenståndsamplitud, oftast 0,5 meter eller mindre. Högstarrzon: Förekomst av arter

i släktena Alisma, Bidens, Lythrum och Sparganium indikerar också störda miljöer under lång tid. Avsaknad av högstarrzon indikerar långvarig vattenregim med för liten vattenståndsamplitud och hela högstarrzonen ersatt med bladvass. Blå bård: Förekomst av mycket grunt öppet vatten, ofta med gyttejbankar, indikerar kraftigt störda miljöer. Denna zon kan enstaka år t.o.m. vara torrlagd. Avsaknad av blå bård indikerar stabila vattenstånd med för låg vattenståndsamplitud. Blå bård kan ibland uppkomma på hårbottenar med betande nötkreatur, men det är sällsynt i dagens strandvåtmarker. Vass- och flytbladszoner: Förekomst av arter i släktena Myriophyllum och Potamogeton samt evertebrater indikerar störda miljöer under lång tid. Vass- och flytbladszon utan evertebrater indikerar långvariga stabila vattenstånd

Fig. 4. Skiss över en slåttrad limnisk strandvåtmark vid floden Dvina i norra Ryssland, med en vattenståndsamplitud över 12 m. Detta område, som kan liknas vid raning i norra Sverige, saknar betesdjur och skördas för hö från 7 juli. Höjdskillnaden mellan högrötsäng och sandstrand är 5–6 m, där tusentals backsvalor häckar. Högrötsängen, där ungar från storspov och rödspov växer upp, är torr och rik på blommor och insekter, vilket ger god reproduktion för vadarna. Vegetationen är 0,7–1,0 m hög vid skördetid. Illustration: Hanna Thorsell.

SLÅTTRAD VADARBIOTOP I INLANDET (RYSSLAND)
(Grov generell skiss)

med för liten vattenståndsamplitud, oftast under 1 meter. Grågäss och kanadagäss betar vassen utifrån sjön under häcknings- och ruggningstid. Insidan av vassarna betas bara om det finns betade strandängar och åkermarker på insidan av vassarna eller om det finns blå bård mellan högstarrzon och vasszon.

Diskussion

Att kalla den nu överenskomna vattenregimen i Vänern för naturanpassad är felaktigt. Inget pekar på att vi får tillbaka strandzonerna, som de var tidigare, exempelvis under 1980-talet, med helt naturliga vegetationszoner, se Fig. 1. Det är närmast att ge sken av att någonting bra för naturvärden ska hända, som inte kommer hända. Utseendet, en igenvuxen strandmiljö, som den redan börjar se ut som idag, är som framgår av Fig. 2 i denna artikel. Koffman m.fl. (2014), redovisar ett flertal anpassningar för att få en bättre anpassad vattenregim för naturvärden och som säkerligen också skulle ge resultat på stränderna om de fick genomföras i lite större skala och också med inriktning på att sänka lågvattnen, ej vår och försommar, så att vattenståndsamplituden kan öka på nytt. Ett bra förslag just nu är att komplettera Koffmans utredning med effekter på lågvattennivåerna, som de exempelvis var på 1980-talet. Vi behöver ha tillgång till den kunskapen när vattendomen ska omprövas 2033.

Kan vi få till en högvattenhöjning också så att högvattenvågorna fyller på de djupa hållkaren på Vingsön och andra öar, ökar vi på pH värdena i hållkarens vatten från 4 till pH 7. Vänervattnet håller till skillnad från det vatten som kommer via nederbörden mycket högre pH. Det skulle göra att större vattensalamander kan få ungar igen och det gäller självklart också paddor

och grodor. En större vattenståndsamplitud i Vänern gör också att mindre insatser behövs läggas på vasslätter och buskröjningar.

Sammanfattning

För att få till produktiva successionsstadier i vegetationszonerna på läsidan i strandvåtmarkerna och att hindra igenväxning behövs en vattenståndsamplitud på över 1 meter över många år, och då gäller det att påverka både högsta högvattnen och lägsta lågvattnen (Thorsell 2022). Långvarig vattenståndsamplitud under och kring 0,5 meter på läsidan i strandvåtmarker gör att alla stränder växer igen under minst en tjugoårsperiod och förlorar sina biotoper för våtmarksberoende arter, men den processen kan delvis motverkas av betande nötkreatur (se Thorsell 2022 och Fig. 2). Prioritera gärna betesdjuren till strandområden med amplituder över 1 meter för att gynna de hårt missgynnade vadarfågeln.

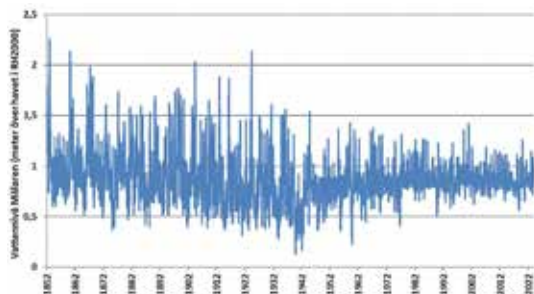

Fig. 5. Vattenståndet (m ö.h.) i Mälaren 1852–2023 i höjdsystem RH 2000. Källa: SMHI

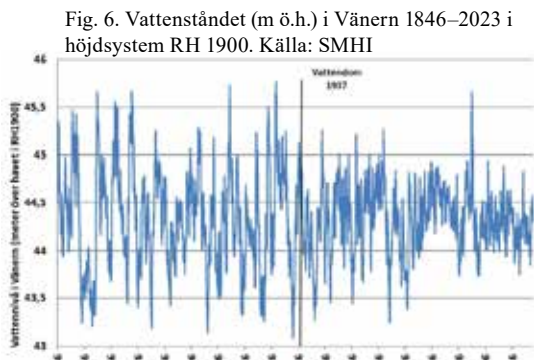
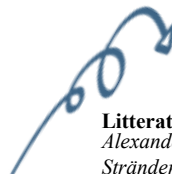

Fig. 6. Vattenståndet (m ö.h.) i Vänern 1846–2023 i höjdsystem RH 1900. Källa: SMHI

Litteratur

Alexandersson, H., Ekstam, U. & Forshed, N. 1986. *Stränder vid fågelsjöar*. SNV: LT:s förlag, Stockholm.

Gunnarsson, U. & Löfroth, M. 2009. *Våtmarksinventeringen – resultat från 25 års inventeringar. Rapport 5925*. SNV.

Keddy, P.A. 2000. *Wetland Ecology. Principles and conservation*. Cambridge University Press.

Koffman, A., Lundkvist, E., Hebert, M. & Thorell, M. 2014. *Vänerns tappningsstrategi – Effekter och konsekvenser för flora, fauna och friluftsliv*. Calluna AB.

Peilot, S. 2018. *Vänerns stränder växer igen*. Sveriges vattenmiljö. Online.

Sandsten, H. & Cantone, C. 2022. *Naturanpassad tappningsstrategi för Vänerns vattenstånd*. Calluna AB och Systra AB.

Thorsell, S. 2022. *Strandnära våtmarker måste skötas bättre*. Meddelande nr 201 från Kvismare Fågelstation. – *Fauna & flora* 117(3): 2–9

Värmlands Museum och Lurö under 2024

Hans Olsson

Under 2024 var inga arkeologiska undersökningar inplanerade på Lurö. Vi befinner oss i ett läge där vi på olika sätt försöker se över vad vi vet och vad vi kan behöva göra i framtiden. För detta planerade vi en forskarträff på Lurö under 2024. Av olika skäl blev den inte av, men vi hoppas få till den under 2025. Vi känner att vi behöver diskutera våra resultat med forskare från andra delar av landet och från lite olika discipliner.

Under 2023 gjordes en dokumentation av de skador som uppstått på kyrkoruinen när en av väggarna i den södra jordkällaren delvis rasat. I samband med detta lät museet analysera fyra prover av kalkbruk. Analysen visar att kalkbruket är gjort av kalk från Kinnekulle och att kalkbruket innehåller mycket finkornig sand, ovanligt för medeltida konstruktioner som brukar ha en ”fetare” konsistens. Proverna från de nu raserade murdelarna skiljde sig något åt mot proverna inne från själva kyrkan. Detta stärker vår teori om att lämningen inte byggts vid ett tillfälle utan minst två tillfällen.

Under 2024 publicerades också min artikel om stenåldersgraven vi fann och undersökte på boplaten på Örnvalds mark 2021 och 2022. Graven har daterats till perioden mellan 1930 och 1748 f.Kr. Artikeln publicerades i Göteborgs universitets skriftserie in Situ archaeologica vol.17 i december 2024.

Från 2022 års undersökning. På bilden syns, från vänster, Ellinor Larsson, Ragnar Hynell och Johan Richardson. Under grävskopan syns de nyligen raserade delarna av kyrkoruinen och där kalkbruksprover samlades in under 2023.

Spikblad har runda blad & växer bland annat i Marsundet på Lurö. Stenstakaskyltar i vårsol. Foto Lars Furuholm..

Lurö skärgård – 50 års minnen

Lars Furuholm - Reservatsskötare

Lurö - denna sägenomspunna plats mitt i Väneren mellan Värmland och Västergötland och med botaniska influenser från båda sidorna och från vattnet runt omkring – fånglade mig från första gången jag åkte båt med fiskaren Per Lurén för att studera öns flora och planera röjningsarbeten för att motverka igenväxning av några viktiga ekhagar.

Så jag blev givetvis lycklig när jag 1975 fick uppdraget att utforma en skötselplan för reservatet. Jag skulle besöka samtliga öar för att lämna förslag till skydd och vård av den biologiska mångfalden men som också innebar anordningar för att styra friluftslivet, till exempel ankringsringar, eldplatser, sopkärl och toaletter. Eldplatserna skulle också förses med ved eftersom besökare hade börjat bryta ner grenar och bränna upp alla fallna träd till sina mysbränsor. Det gällde också att motverka eldning på berg- hållarna som annars riskerade att spräckas. Det rika fågellivet skulle värnas med förbud att störa häckande fåglar eft-

ersom det hade blivit vanligt att båtfolket steg i land på små fågelskär för att bada och sola. Jag skulle också lämna förslag till bekämpning av vass som hade brett ut sig över stora arealer.

Även om odlingen hade upphört så fanns det 1975 en hel del får ute på bete på Gunnarsholmen som då hade några få enbuskar. Övriga öar som tidigare varit betade var då svårt igenväxta av enbuskar. Att återskapa de centrala öarnas öppna betesmarker blev en högprioriterad fråga för oss på länsstyrelsen, men markägaren (Millesviks församling) var då negativ. Först långt in på 2000-talet öppnades möjligheterna att genomföra en del av denna önskan med röjning av enbuskar och återinförande av kreatursbete på Stora Sönnervassen, Gunnarsholmen och Vithall.

Den första egna resan gjorde min fru och jag med en liten lånad båt. Avsikten var att komma ut till själva Lurön för att börja jobbet med skötselplanen. Det gick lugnt och fint hela vägen ut från Ekenäs, först genom rännan i vassen och sedan i lä av Kalvön, förbi Aspholmen, Årnön och Vithall men längre ut blev vågorna från väster allt högre. Vi fick omedelbart söka nödhavn på en kal klippholme vid

namn Appelholmen. Efter några timmar mojnade vinden något och vi kunde ta oss in till den närmaste ön som var N Hökön med sin skyddade hamn (Lillegohamn). Där låg redan flera större båtar som också hade sökt skydd. Efter två dygn i tält fick vi bogsering tillbaka in till Ekenäs med oförrättat ärende.

Det blev därefter många spännande resor ut med de lokala fiskarna Per Lurén och Bertil Örnvald som alltid visste exakt hur och var de kunde gå med sina båtar. En favoritö blev Lurö Bratt med sitt bestånd av lindar och ett markskikt med arter som myskmadra, tandrot, blodnäva och glansnäva. Berget på öns norra del är för övrigt skärgårdens högsta punkt med vidsträckt utsikt mot de norra delarna av skärgården.

Ett av mina första uppdrag var att markera och ordna vägvisning för lämpliga vandringsleder på hela Lurö. Den bästa utgångspunkten har för min del alltid varit Stenstaka, på Husön, som 1975 var ett nedlagt skärgårdstorp med en villa från 1940-talet, en lagård, en drängstuga och en sjöbod. Den första biten var väldigt enkel eftersom stigen, upp till Tegelbruket och vidare till Stånguddens fyr via Lurö kloster, hade breddats av ett par killar som på 1950-talet hade en bil för färder på ön. Under dessa vandringar såg jag många trevliga växter som t.ex. spikblad som då bara fanns vid det blöta partiet mellan Husön och Kjellbergsön, men som nu finns i stor mängd på stränderna vid Stenstaka. Längre bort på stigen, nära skolan hittade jag hönsbär, en art som jag därefter aldrig har sett i Värmland. Vid Tegelbruket såg jag de fina torrängarna med ängshavre och en gång hittade jag sminkrot på ena sidan av ruinen. Glad blev jag också varje gång jag såg en fiskgjuse eller en havsörn, två arter som ökade markant.

En viktig vändpunkt i reservatets skötsel

och utveckling kom 1991 då Sune och Marianne Westerberg flyttade ut till Lurö och fick i uppdrag att sköta hela reservatet med utgångspunkt från Stenstaka. Att de flyttade in i stugan förändrade genast ödetorpet till ett levande skärgårdsboställe på samma sätt som jag hade sett hur finngården Tiskaretjärn hade väckts till liv när Föreningen Ekosofia tog hand om byggnaderna och skötseln där. Sune och Marianne fick senare i uppdrag att åter bygga upp den gamla fyren från Norra Trädgårdsholmen och inreda den som härberge samtidigt som lagården förvandlades till restaurang, gästkök och samlingslokal. Sjöboden gjordes iordning för övernattningsbryggan förbättrades och vandrarhemmet utvidgades med segelskutan Gjöa och ett par mindre stugor. Westerbergs tog dit kor och får som återskapade det levande skärgårdstorp. Denna förvandling var häpnadsväckande och mycket positiv för lokalsamhället. Själva är jag mycket nöjd med att ha fått delta i denna utveckling som stödperson.

Jag kommer alltid att minnas de små öarnas täta skogar med martallar på de slipade klippstränderna, de artrika lövskogsdungarna och ängarna och utsikten över de vida skimrande vattnen med Kinnekulle i fonden.

Till sist vill jag påminna läsarna om att alltid spana efter hönsbär, spikblad, glansnäva, tandrot, myskmadra, ängshavre, jungfrulin, rockentrav, svartbräken, gaffelbräken och korallrot. Kanske hittar ni också låsbräken. Alla är de arter som värmer ett botanisthjärta. Och titta särskilt efter sminkrot vid tegelbruksruinen och paddfot vid ladan bakom klosterruinen, arter som jag hittat bara en gång.

Med vänlig hälsning från Tiskaretjärn -ett annat artrikt naturreservat som ligger i Gräsmark!

Glöm inte medlemsavgiften - swisha redan idag!

150 kr/vuxen, 20 kr/barn (t.o.m.15 år).

Medlemsavgiften betalas på något av följande alternativ:

Bankgiro: 299-3822 Swish: 123 354 84 68

Glöm inte **ange namn** så kassören vet vem som betalar.

Viss information går endast ut via mail så uppdatera gärna föreningen med aktuell mailadress.

Betala gärna före 1 april.

Är Du ny föreningsmedlem skriver Du även in adress, telefonnummer och gärna mailadress.

Vill du donera ett bidrag...

Styrelseledamöter för Luröskärgårdens Natur- och Kulturförening

Ordf.: Kicki Rask (kickirask@hotmail.com)

Vice ordförande: Inga-Lena Djärv

Kassör: Gunnar Löfdahl

Sekreterare: Katrin Steverding

Martin Sandmark ord, Kicki Rask suppl 2020-2024

Inga-Lena Djärv ord, Svetlana Vall suppl 2021-2025

Ann-Marie Falkensjö ord, Henrik Ahlgren suppl 2022-2026

Sune Westerberg ord, Hans Kongbäck suppl 2023-2027

Johannes Henström ord, Katrin Steverding suppl 2024-2028

www.lurönok.se